

A magyarországi jászok korai történetének "jogi régiségei" a Kaukázusban: az oszét nagycsaládról

Nagy Janka Teodóra

Tisztelt Konferencia!

A magyarországi jászok korai történetének „jogi régiségei” szempontjából a Kaukázusban élő oszét nép hosszú ideig megőrzött archaikus jogszokásai megkülönböztetett figyelmünkre számíthatnak. Előadásomban az oszét társadalom a mai napig meghatározó szerepű vérségi kapcsolatokon alapuló társadalmi intézményei közül a családról kívánok szólni – a jász-oszét összehasonlító vizsgálatok nézőpontjából.

A közelmúltban terepkutatáson vettem részt Észak- és Dél-Oszétiában Szabó Géza régésszel (2017.11.13-26., 2019. 06.5-21.). A jogszokás kutatás szakirodalmának tanulmányozása mellett a Vladikavkazban, Chinvaliban és a Kaukázus hegyei között fekvő településeken végzett terepmunka során az oszét család történeti és jelenidejű mindennapjait vizsgáltam, amelynek eredményeiről kívánok szólni.

A néprajzi szakirodalom – amelyre az előadás írásbeli változatában részletesen kitérek – a 18. századi patriarchális nagycsalád számos leírását őrizte meg: utazók, kutatók számoltak be a 3-4 generációt magában foglaló, a legidősebb házas férfi és felesége (afszin) által irányított nagycsalád szervezetéről és mindennapjairól. Témánk szempontjából kiemelendő, hogy a család tagjai az egyenes és oldalági leszármazottak voltak, akik közös háztartásban, tulajdon- és munkaközösségben éltek, dolgoztak. Mivel az oszétek között ortodox keresztények és muszlim vallásúak mind a mai napig egyaránt megtalálhatóak, megjegyzendő, hogy az utóbbiak körében korábban a monogám házasság mellett elvéve a poligámia is előfordult.

A családfő volt az, aki irányította a nagycsalád gazdasági tevékenységét, az ő kezébe folyt minden bevétel, a tulajdonosi jogokat is ő gyakorolta – de csak a családközösség érdekében tehetett azt, a családi normák szerint, a családi tanács meghallgatását és hozzájárulását követően. Ezen túl a vallási szertartások során is ellátta a tisztéből adódó feladatokat (fűndzsühiszta). Az idősek iránti tisztelet határozta meg a nagycsalád tagjainak egymáshoz való viszonyát: a fiatalabb az idősebbnek, az idősebbek a családfőnek feltétel nélkül engedelmességet tartozott. Ezért nem volt mindegy, hogy a családfő mennyire képes nemcsak részt venni a munkában, hanem a családtagok együttműködésére, szolidaritására alapozva szervezni, irányítani a házközösség életét. Mint L.A. Csibirov és F.H. Gutnov is kiemeli, tekintélyétől, külső elfogadottságától, bölcsességétől, helyzetfelismerésétől és emberismeretétől, megértésétől nagymértékben függött a családi élet nyugalma és a tisztességes lét biztosítása a család számára – a család közösségén belül és kívül egyaránt.

A nő a házasságkötést követően szigorúan megőrizte saját nemzetiségéhez tartozását, de a férj nagycsaládjának vált tagjává, annak közösségében élt, feladatait pedig a családfő felesége, az afszin határozta meg. Az afszin övében ott lógott a kamra kulcsa, ahová csak ő vagy általa megbízott személy léphetett be. Mint arra M.M. Kovalevskij nyomán A.H. Magometov is felhívta a figyelmet, a nagycsaládban mindenkinek megvolt a maga munkája – neme és kora szerint. A férfiak mezőgazdasággal, állattenyésztéssel, vadászattal foglalkoztak, a nők feladata volt a gyermeknevelés, de emellett főztek, italokat készítettek, mostak, varrtak, takarítottak, segítettek a kinti munkákban, az állatok gondozásában. A férfiak és a nők tevékenysége, szerepe és döntési jogköre élesen elkülönült egymástól.

A családfő halála után az egész vagyont fiai örökölték. Az özvegy afszin fiai támogatásával továbbra is elláthatta a családfő feladatát, vagy pedig hozzáment a legidősebb férjhez és ennek jogán volt továbbra is afszin a nagycsaládban. Ha fiatalabb férjhez ment feleségül, akkor már nem tölthette be ezt a tisztet, ha pedig nem ment férjhez és nem kívánta az afszin feladatait ellátni, a házközösség tagjaként gyermekeivel élehetett tovább.

Ma az oszétek kiscsaládban élnek, de terepkutatásaim megerősítettek abban, hogy az úgynevezett patronímia, mint a családtípusok közötti átmeneti forma nyomai is elevenek még. A patronímia fogalmát M.O. Koszven vezette be a kaukázusi társadalom kutatása során, a nagycsalád felbomlásának elhúzódó folyamatában kialakuló változatos együttélési formákat, eltérő jogállású rokonsági alakzatokat értve alatta. Szabó László, aki B.A. Kalojev oszét néprajzos jászsági látogatását viszonzva 1984-ben az Észak-Oszét fővárosban a történeti források megismerésén túl terepmunkát is végzett, a jász és az oszét rokonsági szervezet összehasonlító vizsgálata során elemezte a hasonlóságokat és az eltérő kutatásai során felhívta a figyelmet arra, hogy bár az oszét patronímia a magyar haddal, illetve a jászsági nemzetséggel és a különélő nagycsaláddal ugyan nem azonosítható, de azok számos vonásával párhuzamba állítható. Az „átmeneti családtípus” kapcsán arra hívta fel a figyelmet, hogy a 19. században a Jászságban a nagycsalád kiscsaládokra bomlását követően a kiscsaládok ugyan továbbra is egymás közelében éltek (egy házban, településrészen), de jogilag és vagyoniilag önállóak voltak. A férfiágon összetartozó rokonság egyes kérdésekben pedig továbbra is együttműködött, számított egymásra (pl. munkavégzés, családi ünnepek, vallási szokások).

Az oszét nagycsaládok a 10-15 nagycsaládot jelentő hegyi falvakban szigorú közösségi szabályozás szerint építettek évszázadokkal ezelőtt a hegyekben „hástvának”

Kőrösi Csoma Sándor Napok 2020

Híreink

Egyesület/ Alapítvány +

Kőrösi Csoma Sándorról

Kőrösi Csoma Sándor Emlékérem

Csoma Napok Krónikája

Csomakőrös +

Rádár László képtár

Képzőművészeti ábrázolások +

Emlékhelyek

Bibliográfia +

Digitális könyvtár

Galéria – Csoma napok

Linkek

Cím: 525200 Kovászna, Petőfi Sándor utca 59. Románia

Email: info@esomaegyesulet.hu

Tel.: +36 30 997 9130

Az oszét hárcsaládok a 19. és 20. századot jelölő nagy, lakótoronyos házakban szigorú közéletű, szociális szellemű építkezési közösségeket szabtak meg. A hárcsaládok nevezett háromszintes lakótoronyot – elsősorban a folyamatos hadi cselekmények és a vérbosszú elleni védekezés céljából. Volt, ahol körülkerített udvar, melléképület is tartozott a lakótoronyhoz, a síkságon pedig zárt udvar, ház. Később lakó- és gazdasági épületeket emeltek ezeknek az építőanyagából, vagy házat ragasztottak a bástya megmaradt részéhez – hiszen már nem volt ellenség, akitől meg kellett volna védenie az ott lakókat, elegendő volt az, hogyha lakás céljára szolgált. Egyre inkább a széthulló nagycsaládok – gyakran egy-egy nemzetség – egymással laza kapcsolatban álló kiscsaládjai lakták. Már nem a házközösségi szervezet, hanem a közös érdek: a nemzetség becsülete, jó híre, boldogulása szervezte a mindennapokat, megőrizve az idők tisztelétét és a férfi-női munka- és szerepmegosztást. Lazább szerveződs jellemezte, mint a járszági különélő nagycsaládot, de a nemzetségnél funkciógazdagabb volt – és közben megőrizte, elevenen tartotta a régi szokásokat.

Terepkutatásunk tapasztalatai megerősítették azt a szakirodalmi tény, hogy a kiscsalád Észak-Oszétiában ma a falvakban és városokban szinte kizárólagos. Ma is a férfi a családfő, de a mindennapi élet szervezője, a gyermekek, az unokák gondozója, a szertartások és a családi élet szervezője, a háztartás és a család fenntartója a nő.

Az adatközlések, az interjúk is azt támasztották alá, hogy a kiscsalád keretei között az élet súlya a nőt nyomja, aki alapvetően egyedül kell, hogy megoldja azokat a női szerephez társuló feladatokat, amelyeket a szokások a nagycsaládban alakítottak ki. Egy olyan védelmező közösségben, ahol egy nő soha nem maradt magára, ahol nők közösségében kellett ellátnia feladatait, és ahol mindig talált segítőre. Most pedig amellet, hogy ellátja férjét, a gyermekeket (legalább 3 gyermeket vállalnak az oszét családok!), a lakást is rendben tartja, főz, süt, elkészíti az ünnepekre, a betérő vendégek számára rögtönzött lakomákra az ételt, részt vesz az oszét ünnepeken – és teljes állásban dolgozik. Mert egy nő könnyebben el tud helyezkedni az aktuális gazdasági helyzetben, mint egy férfi. Amint egyik adatközlőm, Kazbek Dulajev is megerősítette, szerencsés az a nő, akinek a férje, a fia dolgozik, mert ha nem, akkor neki, a feleségnek, az anyának kell megkeresnie a család számára is a kenyérre, ruhára, cipőre valót.

Bár ma már kevesen laknak a hegyekben is a bástyák tövében, és az udvarok mindinkább elhagyottak, mégis, az oszétok a lelkükben még is patronimiában élnek. A nemzetségek tagjai ismerik egymást, hetedíziglen sorolják a közös felmenőket – mert ezt megkívánja a nemzetség becsülete. A Nart-eposz, az ünnepi szertartások, az oszét etikett, az oszét kultúra ismerete, a gyermekeknek oszét névadás, az iron nyelv használata, a sport és művészeti sikerek az oszét nemzet, az oszét nép jó híréhez elengedhetetlenek. Ahogyan a régi szokások megtartása: az áldomás, az idők tisztelete, a közösségi szolidaritás, a családi ünnepek.

Mert a néphagyományokra, az ősi szokásokra épülő modern oszét kultúra (nyelv, költészet, oszét-alán kulturális örökség, nemzeti identitás, oszét embereszmény, stb.) jelenthet megtartó erőt a közösség egésze és az egyes generációk számára Észak- és Dél-Oszétiában éppen úgy, mint Magyarországon, a Jászságban is!

A kovásznaiakat üdvözlő szeretettel köszönöm a megtisztelő figyelmet!
Szekszárd, 2020. 04.04.

(Az előadást az NKFIH az FK 132220 számú pályázat keretében támogatta.)

← Vissza a konferencia főoldalára

Oldal megosztása Facebookon

💬 No Comments

Vélemény, hozzászólás?

Kőrösi Csoma Sándor Napok 2020

Híreink

Egyesület/ Alapítvány +

Kőrösi Csoma Sándorról

Kőrösi Csoma Sándor Emlékérem

Csoma Napok Krónikája

Csomakőrös +

Kádár László képtár

Képzőművészeti ábrázolások +

Emlékhelyek

Bibliográfia +

Digitális könyvtár

Galéria – Csoma napok

Linkek

Az email címet nem tesszük közzé. A kötelező mezőket * karakterrel jelöltük

Hozzászólás

Name*

Email*

Website

A nevem, email címem, és weboldalcímem mentése a böngészőben a következő hozzászólásomhoz.

Hozzászólás küldése

Ez az oldal az Akismet szolgáltatást használja a spam csökkentésére. Ismerje meg a hozzászólás adatainak feldolgozását .

Cím: 525200 Kovászna, Petőfi Sándor utca 59. Románia

Email: info@esomaegyesulet.hu

Tel.: +36 30 997 9130

Kőrösi Csoma Sándor Alapítvány

Az 1990-ben létrehozott alapítvány eredeti céljai között szerepelt egy **Emlékház létesítése** Csomakőrösön, **Múzeum és dokumentációs központ alapítása** Kovásznán, **Csoma-kutatóközpont** **ösztönzése**, az anyanyelvi kultúra ápolása a nagy tudós szülőföldjén.

Adószám: 18056594-1-42

Cím: 1088 Budapest, Múzeum krt. 4/B.

Alapítványunk számlaszáma: 11742104-20025919-00000000

Felelős Kiadó: Gazda József

Szerkesztő: Ferencné Szócs Éva

Szakmai tartalomfejlesztés: Flórián Csaba

Webdesign: Keresztes Jenő

Kőrösi Csoma Sándor Napok 2020

Híreink

Egyesület/ Alapítvány +

Kőrösi Csoma Sándor életéről

Kőrösi Csoma Sándor Emlékérem

Csoma Napok Krónikája

Csomakőrös +

Képzőművészeti ábrázolások +

Emlékhelyek

Bibliográfia +

Digitális könyvtár

Galéria – Csoma napok

Linkek